

ПРОТИРІЧЧЯ ОБЛІКОВОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЙ: ЯК ПОРОЗУМІТИСЯ?

Термінологія – основа наукового пізнання, тому до неї потрібно ставитися дуже обережно, спираючись не лише на постулати теорії, а й на сучасні умови господарювання підприємств та юридичні норми держави. Україна, як і інші постсоціалістичні країни, виростили з командно-адміністративної системи економіки. Вочевидь тому довгий час за інерцією в посібниках, підручниках з політекономії, мікро і макроекономік та суміжних наук, трактування базових термінів відрізняється від аналогічних бухгалтерських термінів (понять). Ми вбачаємо принаймні три аспекти, які заслуговують на увагу.

Аспект 1. Аналіз аналогічних термінів, які застосовують у сфері бухгалтерського обліку і, відповідно, в посібниках з обліку і звітності, з одного боку, та в посібниках з економічної теорії, економіки підприємств, з іншого, складає враження різнобою. Студентам пропонуються або застаріла термінологія («основні фонди», «фондовіддача», «фондомісткість», «амортизаційний фонд», «фінансово-господарська діяльність») або інші трактування на відміну від бухгалтерських нормативів.

Наприклад, згідно нормативів бухобліку (стандартів) у фінансовій звітності підприємства групують рух грошових коштів у розрізі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності (вимоги до форми № 3 Звіт про рух грошових коштів). Суми доходів та витрат наводять у звітності у розрізі операційної і фінансової діяльності (вимоги до форми № 2 Звіт про фінансові результати) [1]. За цих умов не залишається місця таким термінам, як «фінансово-господарська діяльність» та «фінансово-економічний стан» підприємства. Між тим, такими термінами рясніють сучасні посібники з економіки підприємств та аналізу їх діяльності [2, 3, 4, 5].

В цивільному та господарському законодавстві України також відсутні зазначені терміни. Відповідно до статі 3 Господарського кодексу України встановлено термін «господарська діяльність» - діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [6]. Фінансова діяльність також набуває рис операційної для фінансових посередників – банків, страховиків тощо.

Аспект 2. Мають місце різні трактування одних і тих самих термінів. Яскравий приклад – термін «капітал». В економічній теорії він завжди означав

певні фактори виробництва (ресурси), які створюють в умовах товарного ринку певну додану вартість. До таких факторів відносять постійний капітал (С) і змінний капітал (V), або в іншій інтерпретації - основний і оборотний капітал [2, с. 63]. Як відомо, класики марксизму стверджували, що капітал – не річ, а відносини між людьми в процесі виробництва доданої вартості.

Натомість, бухгалтерський термін «капітал» означає зовсім інше. Відповідно до НП(С)БО 1 «власний капітал - різниця між активами і зобов'язаннями підприємства» [1]. З позицій теорії і практики бухобліку капітал – джерело утворення активів підприємства, а не ресурс виробництва.

Викладам бухгалтерського обліку буває важко пояснити студентам, чому існує різниця у трактуваннях одного і того ж терміну в економічних і бухгалтерських посібниках. В результаті в головах майбутніх фахівців не формується чіткої картини у відносинах «ресурси-джерела».

Аспект 3. Рудименти радянської епохи в навчальних посібниках з конкретної економіки. Наприклад, термін і показник «основні фонди» [3, с. 60], який був характерний для соціалістичного періоду розвитку економіки СРСР (до 1991 року). У той час держава, як єдиний власник майна, наділяла підприємства фондами, у т.ч. і основними. В умовах ринкової економіки і приватної власності це поняття втратило свій сенс, оскільки держава вже не наділяє підприємства «фондами». На його зміну прийшов термін «основні засоби».

З цієї причини рудиментальними виглядають терміни «фондовіддача», «фондомісткість» тощо. На наш погляд, замість слова «фонди» слід використовувати терміни з ключовим словом «засоби» або «ресурси» - замість «фондовіддачі» коректним буде поняття і показник «віддача основних засобів».

Або узяти інший застарілий, але застосований до тепер термін – «амортизаційний фонд» [3, 4, 5]. Не секрет, традиційно на радянських підприємствах за рахунок амортизаційних відрахувань основних фондів (засобів) утворювався т.з. амортизаційний фонд. Така практика існувала в системі бухгалтерського обліку України соціалістичного періоду (до 1991 року). У той час амортизаційний фонд відображали на рахунку 86 «Амортизаційний фонд», а знос об'єктів - на рахунку 02 «Знос основних засобів», фінансові джерела, у т.ч. й амортизаційний фонд, акумулювалися на рахунку 93 «Фінансування капітальних вкладень».

З набуттям незалежності і переходом до ринкових відносин в економіці, потреба в таких джерелах фінансування вкладень відпала. Відповідно був змінений план рахунків бухгалтерського обліку підприємств. Натепер такі джерела організовані по іншому – суму капітальних вкладень підприємства фінансують з поточних доходів, які акумулюються як надходження виручки на банківських рахунках. Тобто окремі фонди амортизації і капітальних вкладень, як це було раніше, не утворюються.

Проте, інерція мислення і традиції бюрократії даються взнаки – до цього часу у примітках до фінзвітності (форма № 5, розділ XIII) від підприємства вимагається зазначити суми нарахованої та використаних амортизаційних відрахувань (добре, що не «амортфонду»). Якщо з сумами нарахувань проблем немає (зазначають за даними кредитового обігу рахунку 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», то інформацію про використання не відображається на рахунках бухгалтерського обліку. За таких умов бухгалтери, знаючі зі свого практичного досвіду, ставлять у звіт цифру «навмання». Отже, настав час відмінити розділ XIII форми № 5, як такий, що не несе правдивої інформації.

Виправдання збереження сум амортизації у фінзвітності підприємств лежить, вочевидь, у сфері макроекономічних розрахунків, зокрема, валового внутрішнього продукту (ВВП). Інформація для таких розрахунків може бути узята з розділів I та II форми № 5 (колонка 10), в яких зазначаються нараховані суми амортизації.

Аби розмова бухгалтера і економіста не нагадувала відому байку про спілкування глухого і сліпого, аналогічні економічні та бухгалтерські терміни потрібно привести до єдиного знаменника. Базою мають слугувати нормативні визначення понять, термінів, показників.

Опоненти можуть зауважити, що економічні терміни, на відміну від бухгалтерських, не мають чіткого нормативного визначення. Тому автори наукових статей та посібників з економіки, фінансів, політекономії (теорії економіки) мовляв, спираються на попередній досвід або іноземну літературу. Як би там не було, в рамках вітчизняного економічного простору варто прийти до спільного формулювання та розуміння ключових обліково-економічних термінів. Це дозволить, по-перше, позбутися рудиментів радянської епохи в літературних джерелах, по-друге, випрацювати сучасний український економічно-обліковий словник, який можна застосовувати як універсальний при вивченні політекономії, макро і мікроекономік, фінансів, бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Ел. ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
2. Зухба О.М., Ляшенко Л.І. *Основи економічної теорії*. Донецьк - ДонНТУ, 2013. - 276с.
3. *Економіка, організація і планування виробництва на залізничному транспорті* / Кобець О.В. та інші // Навч. посібник. – К.: Дельта, 2008. - 206 с.
4. *Петренко К. В., Скоробогатова Н. Є. Економіка і організація виробництва. Навчальний посібник для здобувачів ступеня бакалавра за технічними та інженерними спеціальностями*. - К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. - 177 с.
5. *Грицюк Е.О. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. ВНЗ*. - К. : Дакор, 2009. - 303 с.
6. *Господарський Кодекс України*. Ел. ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>